

Doctor în istorie, conferențiar cercetător, Heraldist de Stat al Republicii Moldova, șeful Cabinetului de heraldică din cadrul Aparatului Președintelui Republicii Moldova. Cercetări în domeniul heraldicii, genealogiei și al altor științe istorice speciale și științe documentaristice. Cărți publicate: *Heraldica teritorială a Basarabiei și Transnistriei* (Chișinău: Museum, 1998); *Introducere în heraldică. Noțiuni generale și întregiri la armorialul teritorial românesc* (Editura Universității din București, 2008); *Simbolurile naționale din estul Europei, Partea I. Noțiuni teoretice* (Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2009); *Simbolurile naționale ale Republicii Moldova* (Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Instituția Publică „Enciclopedia Moldovei”, „Cu drag” SRL, 2010, coordonator, redactor științific și principalul autor); *Stemele și drapelele raioanelor Republicii Moldova* (Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2018) și altele.

Silviu ANDRIEȘ-TABAC

CRONICA ELABORĂRII NOILOR SIMBOLURI HERALDICE ȘI VEXILOLOGICE ALE MUNICIPIULUI CHIȘINĂU ȘI ALE SECTOARELOR LUI

La 2 martie 2020, Președintele Republicii Moldova a semnat *Decretul nr. 1475-VIII privind înregistrarea unor simboluri teritoriale ale municipiului Chișinău* [1]. Prin acest act, au fost înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova însemnele urbane aprobate prin Decizia Consiliului Municipal Chișinău nr. 5/2 din 19 decembrie 2019: stema și drapelul municipiului Chișinău și stemele și drapelele sectoarelor Botanica, Buiucani, Centru, Ciocana și Râșcani. Odată cu înregistrarea noii steme municipale, de factură „stemă mare”, a fost scoasă formal din uz stema veche, aprobată în 1930 și reluată în uz, în altă versiune grafică, din 1990, deși, de facto, această veche stemă s-a conservat practic ca „stemă mică” municipală, asigurând continuitatea heraldică. În spatele acestui decret ce ocupă doar puțin mai mult de trei pagini din „Monitorul Oficial”, s-a aflat munca consolidată a mai multor

funcționari publici, heraldiști și pictori, care l-au pregătit începând cu anul 1998, iar pe linie dreaptă din 2014. În acest studiu ne propunem să trecem în revistă etapele procesului elaborativ, să explicăm fundamentele teoretice și practice care au determinat rezultatul dat, să scoatem în evidență contribuția fiecărei persoane implicate și să facem cunoscute semnificațiile simbolice ale noilor însemne heraldice și vexilologice urbane. Studiul se bazează, în primul rând, pe documentația adunată în *Dosarul de evidență a simbolurilor publice ale municipiului Chișinău înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova*, conservat în arhiva curentă a Comisiei Naționale de Heraldică și care nu va fi citat expres ca fiind sursa de informare obișnuită pentru faptele și evenimentele expuse. În același timp, ca participant activ la procesul de elaborare, vom antrena în sens complementar observațiile, mărturiile, noti-

țele sau documentele din arhiva personală sau din propria memorie.

Înainte de a purcede la expunerea propriu-zisă, trebuie să menționăm și faptul că studiile și articolele noastre dedicate simbolurilor chișinăuene și publicate anterior în surse științifice sau de popularizare ușor accesibile [2; 3; 4; 5; 6; 7] ne scutesc de necesitatea de a ne adânci repetat în istoricul însemnelor urbane din secolele XIX-XX.

I. Recomandările Comisiei Naționale de Heraldică din 2014 privind simbolurile heraldice ale municipiului Chișinău

La data de 4 august 2014, prin adresa nr. 06-115/593, viceprimarul municipiului Chișinău, Nistor Grozavu, a solicitat Comisiei Naționale de Heraldică de pe lângă Președintele Republicii Moldova (CNH) efectuarea unei expertize heraldice asupra simbolurilor municipiului Chișinău (stemă, drapel, imn). Chestiunea a fost examinată în ședința CNH din 25 septembrie 2014 (proces-verbal nr. 299-IV), soldându-se cu votarea unui *Aviz privind simbolurile heraldice ale municipiului Chișinău*, pregătit în prealabil de Cabinetul de heraldică din cadrul Aparatului Președintelui Republicii Moldova.

În acest aviz se arăta că, în conformitate cu datele din arhiva comisiei, stema și drapelul municipiului Chișinău, precum și Colanul Primarului General al municipiului Chișinău, au fost examinate de CNH în ședința din 28 septembrie 1998 (proces-verbal nr. 13-II/7), constatându-se următoarele:

Stema municipiului Chișinău

Stema municipiului Chișinău a fost aprobată prin decretul regelui Carol al II-lea din 31 iulie 1930 și reluată în uz începând cu data

de 31 august 1991, în noua variantă grafică a pictorului Gheorghe Vrabie, conform deciziei Comitetului Executiv al Consiliului Municipal Chișinău de Deputați ai Poporului din 8 august 1991. În ședința CNH din 28 septembrie 1998 a fost acceptată pentru înregistrare în Armoarialul General al Republicii Moldova, cu condiția ca pictorul să reconsidere desenul coroaanei murale de timbru al scutului, aducând-o la standardul național și excluzând conturul impropriu de aur. În același context, s-au mai făcut două recomandări. Astfel, CNH a recomandat Consiliului Municipal Chișinău să elaboreze și o **stemă mare** a municipiului (cu susținători și deviză), așa cum prevede pct. 3.3 al „Regulamentului cu privire la elaborarea simbolurilor teritoriale locale” [aprobat de CNH la 28 aprilie 1996 (proces-verbal nr. 9-I/R) și actualizat la 19 martie 2004 (proces-verbal nr. 42-III)] pentru municipii și orașele vechi. De asemenea, a fost subliniat și faptul că, în conformitate cu pct. 3.2 al Regulamentului menționat, municipiul Chișinău, în calitate sa de capitală a Republicii Moldova, trebuie să poarte cu titlu exclusiv o **coroană murală cu șapte turnuri de aur**, nu de argint, așa cum poartă municipiile ce nu au statutul de capitală.

Drapelul municipiului Chișinău

Proiectul drapelului municipiului Chișinău, elaborat de artiștii plastici Gheorghe Vrabie și Eudochia Vrabie și aprobat prin deciziile Primăriei municipiului Chișinău nr. 12/1 din 11 iunie 1998 și nr. 14/61 din 2 iulie 1998, fiind prezentat spre avizare prin scrisoare Primarului General, Serafim Urechean, nr. 01-108/858 din 14 august 1998, a fost examinat și acceptat ca bază prin decizia CNH din 28 septembrie 1998, cu recomandarea ca pentru versiunea fi-

nală autorii să identifice o soluție vexilologică mai potrivită normelor științifice, care să excludă din compoziție elementele de piatră nespecifice spiritului unui drapel – coroana-timbru a scutului și brâul torsat – și să evite amplasarea directă a scutului heraldic în câmpul vexilar.

Însă recomandările și observațiile CNH referitoare la stema și drapelul municipiului Chișinău nu au avut urmări practice, iar Primăria municipiului Chișinău nu a mai prezentat CNH proiectele finale ale simbolurilor municipale, împreună cu pachetul necesar de acte și desene însoțitoare. Cu toate acestea, stema municipiului Chișinău, având conturul coroanei murale de timbru corectat în negru, a fost înregistrată în Armorialul General al Republicii Moldova prin Decizia CNH nr. 324-IV.01 din 25 martie 2015, cu următoarea blazonare: „Pe albastru, o acvilă (heraldică, cu zborul coborât) de aur, ciocată și membrată roșu. Peste tot stema Țării Moldovei (pe roșu, un cap de bour, însoțit între coarne de o stea cu opt raze, la dextra de o roză heraldică și la senestra de o semilună conturnată, totul de aur). Scutul timbrat de o coroană murală de argint cu șapte turnuri” [8].

Imnul municipiului Chișinău

În cazul imnului municipiului Chișinău s-a constatat că acesta nu a fost niciodată prezentat spre avizare și înregistrare la CNH.

În afara celor trei simboluri identitare majore, în avizul din 25 septembrie 2014, CNH s-a pronunțat și asupra altor simboluri ale Chișinăului:

Colanul Primarului General al municipiului Chișinău

În ședința CNH din 28 septembrie 1998, a fost acceptat ca bază proiectul elaborat de

autorul și pictorul Simion Odainic și prezentat prin scrisoarea Primarului General, Serafim Urechean, nr. 08-118/904 din 26 august 1998, cu observația ca de pe cartușul de deasupra medalionului central să se excludă imaginea Steimei de Stat, care să fie înlocuită cu imaginea unui tricolor în poziție verticală. În avizul Comisei se menționa că, deși autorul a acceptat observațiile și a modificat însemnul, desenele finale și actele însoțitoare nu au mai fost prezentate CNH pentru avizare.

Simbolurile sectoarelor municipiului Chișinău

Un alt subiect de interes heraldic l-au constituit simbolurile sectoarelor municipiului Chișinău. Despre acestea, în aviz s-a consemnat că, la solicitarea sectorului Buiucani, în ședința din 3 aprilie 2003 (proces-verbal nr. 1-III), CNH a adoptat o hotărâre specială privind *însemnele ierarhice ale stemei și drapelului sectorului municipiului Chișinău*, creând posibilitatea tehnică pentru elaborarea simbolurilor heraldice ale sectoarelor. Hotărârea a avut următorul conținut:

„Reieșind din potențialul economic, uman, administrativ și cultural al sectoarelor municipiului Chișinău, precum și din ierarhia existentă a decorurilor exterioare ale scuturilor stemelor și a proporțiilor și componenței accesoriilor drapelurilor în simbolistica heraldică și vexilologică a Republicii Moldova, se stabilește:

1. Scutul stemei sectorului municipiului Chișinău va fi timbrat de o coroană murală de argint cu patru turnuri;
2. Drapelul sectorului municipiului Chișinău va reprezenta o pânză dreptunghiulară cu proporția de 1:2;

3. Drapelul original al sectorului municipiului Chișinău va avea aceleași accesorii și decoruri exterioare ca și drapelurile originale ale orașelor mici, inclusiv două șnururi de argint terminate în ciucuri de același metal”.

Încercări de elaborare a propriilor însemne avuseseră sectoarele Buiucani și Râșcani, însă niciunul dintre sectoarele Chișinăului nu finalizase până la data avizului procedura elaborării, adoptării și înregistrării simbolurilor publice.

Simbolurile localităților din componența municipiului Chișinău

În continuarea avizului CNH, au fost trecute în revistă localitățile din componența municipiului Chișinău cu steme și drapelurile înregistrate oficial la CNH: satul Bubuieci (2005), satul Budești (2010), orașul Codru (2000), satul Colonița (2005), orașul Cricova (2016), orașul Durlești (2003), satul Trușeni (2013), orașul Vadul lui Vodă (2006).

Alte însemne

La sfârșitul avizului, s-a atras atenția asupra faptului că CNH nu a discutat în vederea înregistrării altor însemne heraldice, vexilologice, faleristice (panglica „Cetățean de Onoare”, insigne aniversative etc.) sau uniformistice (insigne de consilier etc.) ale municipiului Chișinău. Această constatare avea menirea să determine autoritățile municipale să reflecteze asupra posibilității largirii repertoriului de însemne simbolice ale urbei și ale municipalității.

În concluzie, pornind de la cele constatate și ținând cont de opiniile expuse de către membrii CNH în ședința din 25 septembrie 2014, Comisia a recomandat Primăriei și Consiliului Municipal Chișinău să revină asupra procedurii de definitivare și oficializare a sim-

bolurilor municipale, în condițiile *Legii nr. 86 din 28 iulie 2011 cu privire la simbolurile publice* și ale recomandărilor CNH referitoare la simbolurile Chișinăului. De asemenea, CNH a propus autorităților municipale să recomande sectoarelor și tuturor localităților componente ale municipiului, care încă nu posedă simboluri proprii, să porceadă la elaborarea lor regulamentară, în primul rând a stemelor și a drapelurilor, care constituie niște simboluri ce contribuie esențial la sporirea vizibilității naționale și internaționale a comunităților locale.

II. Acțiunile Primăriei municipiului Chișinău întru rezolvarea problemei simbolurilor municipale în anii 2014–2018

Din fericire, Primăria municipiului Chișinău și-a aplecat urechea la recomandările CNH și a demarat procesul de reevaluare și întregire a simbolurilor municipale, antrenând nu doar angajații proprii și pe cei de la preturile sectoarelor, ci și pe locuitorii orașului. În cazul sectoarelor, oamenii cei mai implicați și de legătură cu CNH au fost pretorii și arhitecții-șef, iar de la Primăria generală – viceprimarul Nistor Grozavu și șefa Direcției administrație publică locală, Alexandra Moțpan.

La data de 27 octombrie 2014, Primarul General al municipiului Chișinău, Dorin Chirtoacă, a emis *Dispoziția nr. 1125-d cu privire la constituirea Grupului de lucru pentru realizarea procedurii de perfecționare și definitivare a simbolurilor publice municipale*, asumându-și controlul asupra executării ei. Prin această decizie, a fost constituit *Grupul de lucru pentru realizarea procedurii de perfecționare și definitivare a simbolurilor publice municipale* în următoarea componență:

1) Nistor GROZAVU, viceprimar al mu-

nicipiului Chișinău, președinte al Grupului de lucru;

2) Valeriu DIDENCU, secretar al municipiului Chișinău, vicepreședinte al Grupului de lucru;

3) Alexandra MOȚPAN, șef al Direcției administrație publică locală, secretar al Grupului de lucru;

4) Ivan CARPOV, șef interimar al Direcției generale arhitectură, urbanism și relații funciare;

5) Eugen DOGA, compozitor, academician al Academiei de Științe a Moldovei;

6) Tamara NESTEROV, cercetător științific superior la Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, doctor în studiul artelor;

7) Simion ODAINIC, artist plastic, membru al Uniunii Artiștilor Plastici;

8) Silviu TABAC, Heraldist de Stat al Republicii Moldova, doctor în istorie;

9) Gheorghe VRABIE, artist plastic, membru al Uniunii Artiștilor Plastici.

Grupul de lucru instituit a primit drept sarcini:

a) elaborarea propunerilor privind perfecționarea și definitivarea simbolurilor publice municipale (stema, drapelul, imnul, precum și alte însemne), conform prevederilor legislației în vigoare și ținând cont de avizul Comisiei Naționale de Heraldică nr. 04/1-19-20 din 25 septembrie 2014 privind simbolurile heraldice ale municipiului Chișinău;

b) prezentarea, în termen de o lună, spre coordonare Primarului General, a proiectelor finale ale simbolurilor publice municipale, împreună cu pachetul necesar de acte și desene însoțitoare, pentru a fi prezentate spre

aprobare Comisiei Naționale de Heraldică.

În același timp, pretorii de sector urmau să asigure elaborarea proiectelor simbolurilor publice proprii ale sectoarelor municipiului Chișinău și să le prezinte spre coordonare la ședința Grupului de lucru, până la data de 15 noiembrie 2014.

Prima ședință a Grupului de lucru a fost convocată în ziua de 30 octombrie 2014 și s-a desfășurat în biroul de serviciu al viceprimarului Nistor Grozavu, fiind prezenți și membrii A. Moțpan, E. Doga, S. Odainic, S. Tabac, Gh. Vrabie. La deschiderea ședinței, președintele Grupului de lucru a explicat sarcinile ce stau în fața acestuia, iar subsemnatul a prezentat succint starea lucrurilor privind definitivarea și înregistrarea simbolurilor municipale. Gh. Vrabie a relatat despre participarea sa la concursul pentru elaborarea Stemei de Stat a Republicii Moldova și despre cum a lucrat la stema în vigoare a municipiului Chișinău. A fost de acord să îndrume din punct de vedere artistic activitatea pictorilor care vor participa la elaborarea stemei mari și a stemelor sectoarelor municipale. La rândul său, Eugen Doga a vorbit despre parcursul imnului „Cântec despre orașul meu” și posibilitățile definitivării aranjamentului muzical din perspectivă imnică. Discuțiile s-au finalizat prin conturarea unui plan de lucru de principiu, fiecare membru prezent asumându-și anumite sarcini și activități pentru perioada următoare.

În continuare, Grupul de lucru a lucrat pe segmente tematice, convocând diferite dezbateri la subiecte concrete.

La 5 martie 2015, astfel, președintele și secretarul Grupului de lucru au organizat o discuție asupra simbolurilor sectoriale, cu

participarea subsemnatului, ca reprezentant al CNH, și a arhitecților-șefi din sectoare: Igor Vrabie (Botanica), Ion Popa (Buiucani), Anatol Pricop (Centru), Oleg Maevschi (Ciocana), Alexandru Burlacu (Râșcani). Arhitecții au prezentat viziunea lor asupra identității simbolice a sectoarelor, ilustrând-o cu desene și explicații. Proiectele au fost analizate din punct de vedere heraldic, accentul fiind pus pe căutarea unor idei individualizatoare mai apropiate fiecărui sector, dar și a unor similități care să creeze și o individualizare colectivă, recunoscutibilă ca aparținând aceluiași oraș. În mod special, s-a menționat necesitatea ca toate desenele finale să fie realizate de mâna aceluiași pictor care să țină cont nu numai de emblematica nouă proprie a fiecărui sector, ci și de stilul desenului lui Gheorghe Vrabie care trebuie respectat și păstrat. Sub îndrumarea și supravegherea celor trei persoane din Grupul de lucru menționate, în continuare arhitecții din sectoare au purces la realizarea unor proiecte noi, conforme cu normele heraldice și obiectivele stabilite.

În contextul acestor lucrări, în ședința CNH din 12 iunie 2015, în vederea dezvoltării sistemului heraldic teritorial și a ajustării lui la necesitățile curente, Comisia Națională de Heraldică, prin Decizia nr. 342-IV.01, a aprobat conceptul stemei sectorului municipiului Chișinău în următoarea soluție: „Pe albastru, o acvilă (heraldică, cu zborul coborât) de aur, ciocată și membrată roșu. Peste tot, în câmp, de regulă, de culoare, armele sectorului respectiv. Scutul timbrat de o coroană murală de argint cu patru turnuri”. Această decizie finaliza dezbaterile asupra gradului de simbolizare în stemele sectoarelor a emblemelor cu

referire generală la municipiul Chișinău. Decizia dată a fost adusă la cunoștința Primăriei municipiului Chișinău.

O altă consfătuire importantă a celor trei membri ai Grupului de lucru (N. Grozavu, A. Moțpan, S. Tabac), desfășurată tradițional la Primărie, a avut loc în ziua de 27 noiembrie 2015. În urma acesteia s-a decis organizarea a două concursuri publice de idei referitoare la stema mare a municipiului: unul pentru stabilirea sprijinitorilor scutului, altul pentru identificarea unei devize. De asemenea, s-a discutat asupra realizării desenului final, o soluție fiind organizarea unui concurs, alta fiind căutarea unui pictor care să facă față sarcinii în spiritul celor solicitate de Grupul de lucru în ședințele anterioare.

La 7 decembrie 2015, Primarul General a emis *Dispoziția nr. 1061-d cu privire la organizarea Concursului de idei privind identificarea sprijinitorilor scutului stemei mari a municipiului Chișinău*. Perioada de desfășurare a concursului a fost stabilită de la 10 decembrie 2015 până la 15 ianuarie 2016, dar ulterior, prin *Dispoziția Primarului General nr. 7-d din 14 ianuarie 2016* a fost prelungită până la data de 8 februarie 2016.

Au fost instituite trei premii: I – 3000 lei; II – 2000 lei; III – 1000 lei; precum și trei premii de încurajare a câte 500 lei. Comisia de concurs instituită se compunea din reprezentanți ai autorității publice municipale, membri ai CNH și personalități cunoscute din domeniul artelor plastice și arhitecturii: Nistor Grozavu (președinte), Silviu Tabac (vicepreședinte), Alexandra Moțpan (secretar), și membrii: Anuța Boldureanu, Ivan Carpov, Sergius Ciocanu, Alexandru Cocin, Alexei Colîbneac, Iurie Povar,

Mariana Şlapac, Gheorghe Vrabie. Informația privind desfășurarea concursului a fost plasată pe site-ul Primăriei (www.chisinau.md).

În „Condițiile de prezentare a ideilor privind sprijinitorii stemei mari a municipiului Chișinău”, elaborate de Comisia de concurs și aprobate de Primarul General la 9 decembrie 2015, erau explicate câteva noțiuni heraldice (stemă mare, sprijinitori, tenanți, suportți, susținători), erau stipulate condițiile tehnice de prezentare a propunerilor și se explica în detaliu că „la fel ca și figurile heraldice din scut, sprijinitorii nu sunt figuri întâmplătoare, ci niște figuri emblematice, încărcate de o semnificație legată de purtătorul stemei (o persoană, o familie, o localitate, o corporație etc.). Ei trebuie să simbolizeze anumite fapte și evenimente legate de purtătorul (titularul) stemei, fie ele istorice sau mai recente, importante pentru purtătorul simbolizat. Astfel, viitorii sprijinitori ai stemei mari a Chișinăului trebuie să simbolizeze ceva concret și clar legat de orașul nostru, nu fapte abstracte sau aspirații general-umane”. Participanții la concursul de idei privind sprijinitorii stemei mari a municipiului Chișinău urmau să prezinte ideile lor sub forma unui text scris de circa 2000-3000 de semne, în care să răspundă într-o formă liberă la următoarele întrebări:

„1) Ce sprijinitori poate avea stema mare a municipiului Chișinău?

2) Care sunt considerentele pe care se bazează această propunere?

3) Ce ar simboliza în mod obiectiv și strict legat de municipiul Chișinău acești sprijinitori?

4) De ce smalt heraldic (culoare sau metal) ar trebui să fie acești sprijinitori și din ce considerente?”.

Din păcate, chișinăuienii nu au manifestat un interes prea mare în ceea ce privește participarea la acest concurs, singura propunere relevantă, cu genericul „Chișinău – Oraș al Neamului”, parvenind la 13 ianuarie 2016 de la Marina Cernei. Participanta considera că stema mare a orașului Chișinău „ar putea fi reprezentată astfel: Ca sprijinitori ai scutului heraldic vom avea un bărbat și o femeie îmbrăcați în costum popular care semnifică un limbaj de comunicare a unor tradiții străvechi și o valoare unică. Bărbatul semnifică putere, rezistență și forța de a învinge greutățile. În mână bărbatul ține un ulcior cu vin, acesta reprezentând bogățiile pământului strămoșesc. Femeia reprezintă viața, frumusețea și demnitatea. În mână ea ține un prosop pe care se află o pâine cu sare care semnifică ospitalitatea poporului nostru. În centrul scutului heraldic se află barza albă cu strugurele în cioc, care reprezintă harta Republicii Moldova, în centru acestui strugure aflându-se capitala Patriei noastre – CHIȘINĂU. Barza semnifică reînvierea, este o pasăre aducătoare de noroc. În partea de sus a scutului heraldic se află [o] coroană de aur care semnifică demnitatea, puterea și independența. Partea de jos a scutului heraldic va fi pământul și iarba pe care stau sprijinitorii. Pământul reprezintă statornicia și este cea mai mare bogăție a neamului nostru și iarba va semnifica reînnoirea [și] viața. Să nu uităm că orașul Chișinău este cel mai verde și frumos oraș, frumusețea acestuia fiind muza multora dintre poezii care au cântat acest oraș în cele mai frumoase versuri și cântece. Orașul Chișinău este mândria țării și [a] poporului nostru”.

Concursul pentru deviză a fost desfășurat în paralel, fiind inițiat prin *Dispoziția Prima-*

rului General nr. 1069-d din 10 decembrie 2015 cu privire la organizarea consultațiilor publice privind identificarea devizei pentru stema mare a municipiului Chișinău. Perioada de desfășurare a acestor consultări publice a fost stabilită de la 14 decembrie 2015 până la 20 ianuarie 2016, dar ulterior, prin Dispoziția Primarului General nr. 8-d din 14 ianuarie 2016 a fost prelungită până la data de 8 februarie 2016, la fel ca și în concursul pentru sprijinitori. Sarcina bunei desfășurări a consultărilor publice s-a pus pe seama aceleiași Comisii de concurs, care se ocupa de sprijinitori. În punctul 2 al dispoziției din 10 decembrie se specifică: „Se propun spre consultare publică și selectare următoarele devize: „*Virtus Romana Rediviva*”; „*Prin Noi Înșine!*”, urmând a fi identificată cea mai reușită deviză pentru stema mare a municipiului Chișinău, acceptându-se spre examinare și alte propuneri ce vor fi prezentate în cadrul dezbaterilor publice”. În „Condițiile de desfășurare a consultațiilor publice privind identificarea devizei pentru stema mare a municipiului Chișinău”, elaborate de comisia de concurs și aprobate de primarul general la 10 decembrie 2015 se explica:

„În conformitate cu normele naționale din domeniul heraldicii, municipiul Chișinău, în afară de stema mică pe care o utilizează din 1930 și care rămâne intangibilă, are dreptul și la o stemă mare, adică însoțită de sprijinitori, deviză și alte decoruri. Este un privilegiu de care beneficiază deja municipiul Bălți, orașele Căușeni, Hâncești, Orhei, Ungheni.

Deviza [9] este o sentință verbală înscrisă pe o panglică, care se așează sub scutul heraldic. Ea poate face aluzie la numele purtătorului stemei, la o mobilă din scut, la un eveni-

ment istoric etc., sau poate invoca un proverb, un dicton etc., care exprimă crezul purtătorului stemei.

Normele naționale admit pentru stemele autohtone devize heraldice în limba română sau în una din limbile moarte: latina, greaca veche, slavona veche sau ebraica.

Stema Chișinăului nu a avut vreo deviză oficială anterior, dar au existat două propuneri făcute în timp pentru aceasta.

I. Deviza „*Virtus Romana Rediviva*” (Virtutea/ vitejia romană reînviată) [9, p. 206-207; 10, p. 102-103] a apărut pentru prima dată pe drapelul Regimentului II grăniceri români din Năsăud din armata habsburgică, înființat în 1762. În secolele XIX-XX a făcut o carieră heraldică bogată, devenind un adevărat simbol al renașterii naționale în tot spațiul românesc. La reluarea în 1991 a stemei Chișinăului din 1930, un afiș cu desenul nou realizat de Gheorghe Vrabie și însoțit de o eșarfă cu această deviză a fost imprimat într-un tiraj destul de mare în capitală, dar deviza în sine nu a fost oficializată. Este valoroasă prin faptul că poate fi pusă în legătură cu acvila română din stema orașului nostru.

II. Deviza „*Prin Noi Înșine*” [9, p. 216] este deviza Ordinului „Coroana României”, instituit de regele Carol I la 10 mai 1881, cu ocazia proclamării regatului. Deviza a preluat ideea doctrinei economice lansate de Partidul Național Liberal încă de la constituirea sa în 1875 și care avea în vedere promovarea unei politici economice de protecționism vamal și încurajare a industriei naționale, o politică financiară echilibrată și prudentă, o participare limitată a capitalului străin în economia românească. În general, în domeniul heraldic și

faleristic, exprimă ideea de bizuire exclusivă pe propriile puteri și de izbândă prin munca proprie, ceea ce ar fi o deviză bună pentru orașul nostru sortit la a-și rezolva problemele de sine stătător.

Participanții la consultările publice privind identificarea devizei stemei mari a municipiului Chișinău vor avea posibilitatea să voteze pentru una din cele două devize deja propuse sau să recomande o altă deviză, pe care o consideră mai reușită.

Propunerile noi vor cuprinde:

- a) enunțarea devizei propriu-zise;
- b) traducerea devizei în limba română, dacă aceasta este în altă limbă;
- c) explicația devizei, care va cuprinde un scurt istoric al apariției și semnificației acesteia și o argumentare a potrivirii devizei cu stema municipiului Chișinău, în total, până la 1000 de semne”.

În cazul consultărilor pentru deviză, vizibilitatea și participarea publică au fost mai energice. S-au implicat până și mijloacele de informare în masă tradițional antinaționale. De exemplu, la 12 decembrie 2015, editoria- listul de la „Sputnik-Moldova”, Nicolai Costîrchin, încerca, cică, „să înțeleagă dacă anume identificarea unei devize pentru Chișinău este astăzi principala problemă a capitalei” și opina pretins ironic: „Șirul faptelor importante ale edilului continuă. Până la 20 ianuarie 2016 Primăria trebuie să decidă care va fi deviza Chișinăului. Probabil că anume acele slove de pe stema capitalei vor contribui la reparația tuturor drumurilor, la securizarea caselor de o eventuală inundație în cazul în care digul de la Ghidighici va ceda ș.a.” [11].

În sondajele efectuate în cadrul institu-

țiilor și structurilor Primăriei municipiului Chișinău, a fost învingătoare deviza „Prin Noi Înșine!”. Acest lucru îl raporta la 6 ianuarie 2016, de exemplu, Întreprinderea Municipală „Regia Transport Electric Chișinău”. În cazul Fondului municipal Chișinău de susținere a populației, aceeași deviză a învins cu 12 voturi, trei persoane optând pentru „Virtus Romana Rediviva”, iar șase au propus deviza „Per aspera ad astra” (Prin greutate spre stele), fapt comunicat la 14 decembrie 2015.

O opinie desfășurată a fost prezentată de cunoscutul istoric, profesorul universitar Anatol Petrencu, care găsea interesantă solicitarea Primăriei și sugera următoarele: „Chișinăul a fost și este un centru politic, industrial, cultural al fostei Basarabii și al Republicii Moldova. Aici, la Chișinău, s-au desfășurat evenimente de o importanță nu doar orășenească, ci și republicană, dar și națională, românească. Aici, în Chișinău, s-a desfășurat Mișcarea de eliberare națională din 1917-1918, soldată cu Unirea Basarabiei cu România; aici s-a desfășurat o altă mișcare națională, în alte condiții istorice, cea din 1988-1991, soldată cu destrămarea URSS și proclamarea Independenței de stat a Republicii Moldova. În Chișinău sunt instituții de învățământ superior, Academia de Științe etc. cu potențial științific și cultural, recunoscut nu doar în R[epublica] Moldova, ci și în România. Și argumentele pot continua, iată de ce consider că cea mai reușită deviză (slogan) al Chișinăului trebuie să fie «PILON AL NEAMULUI» sau «[CHIȘINĂU] – UN PILON AL NEAMULUI»”.

Artistul plastic Octavian Șofranksy de la Strasbourg, participant la concursul pentru stema de stat din 1990, și-a expus părerea

în privința celor două devize propuse de Comisia de concurs astfel. În cazul devizei latine „Virtus romana rediviva” „este preferabilă utilizarea limbii române, limba pe care dorim să o promovăm actualmente în sânul populației municipiului. Referința la originile romane e romantică, dar tot mai mult contestată de istoricii care afirmă că latinii puteau fi, la fel de bine, urmașii dacilor”. Cealaltă deviză, „Prin noi înșine!”, în opinia artistului, „contravine ideii curente de integrare europeană, bazată pe solidaritatea și sprijinul pan-european între diferite comunități”. În consecință, Octavian Șofranksy a propus deviza „UNIRE MOLDOVENI!”, cu următoarea explicație: „deviza capitalei Republicii Moldova trebuie să fie un mesaj inteligibil, actual, mobilizant. Din aceste considerente am ales lozinca lansată de unul din conducătorii mișcării de renaștere naționale moderne, savantul și scriitorul Ion Vatamanu. Deviza apelează, într-o limbă română clară, la unire politică și socială, [îndemnându-i] pe toți cei care se simt moldoveni [să se consolideze] în jurul unor lideri și a unui proiect de modernizare, emancipare și europenizare. E greu de găsit o formula mai scurtă și mai sugestivă!”

O nouă consfătuire în problema simbolurilor municipale și a sectoarelor s-a ținut la Primărie pe 3 mai 2016 cu scopul de a constata starea generală a lucrurilor și de a direcționa eforturile tuturor actorilor pe calea cea bună spre finalizare. În paralel, arhitecții de sectoare veneau pentru consultații în particular la Cabinetul de heraldică.

Ședința de totalizare s-a ținut în ziua de 9 noiembrie 2016, în biroul viceprimarului Nistor Grozavu, cu participarea pretorilor și arhitecților ca invitați.

Singura problemă nerezolvată practic rămăsese cea a sprijinitorilor. Cu ocazia acestei ședințe, în lipsa unor propuneri viabile, subsemnatul a încercat o trecere în revistă a posibilităților sprijinitori din punctul de vedere al istoriei heraldicii naționale, cu argumente și contraargumente:

a) *doi stejari*. Stejarul apare în stemele ținutului Orhei din 1826, județului Chișinău din 1835 și județului Lăpușna din 1928, toate având capitala la Chișinău. Contraargumente: apar deja în stema în vigoare a orașului Orhei;

b) *doi cocostârci*. Cocostârcul apare în stema ținutului Orhei de până la 1826, administrat practic din Chișinău. Contraargumente: apar deja în stema în vigoare a orașului Hâncești;

c) *doi arcași*. Arcul apare în stema ținutului Lăpușna de până la 1826, administrat practic din Chișinău. Contraargumente: un arcaș apare deja în stema în vigoare a municipiului Bălți, cu origini din interbelic, devenind o emblemă a orașului cunoscută nu numai pe plan național;

d) *două acvile*. În legătură cu stema mică în vigoare a Chișinăului. Contraargumente: pun probleme artistice de incompatibilitate cu desenul în uz realizat de Gheorghe Vrabie, care nu vor putea fi surmontate;

e) *doi bouri*. De asemenea, în legătură cu stema mică în vigoare a Chișinăului. Contraargumente: ar crea probleme artistice îngreunând întreaga compoziție;

f) *doi dragoni dacici*. Arme fanteziste, în completare cu acvila romană; au fost propuși cândva ca suporturi pentru stema de stat într-un proiect de Andrei Mudrea la concursul din 1990. Contraargumente: nu au nicio legătură aparte cu orașul Chișinău;

g) *doi îngeri*. În legătură cu alegerea Chișinăului în calitate de capitală a provinciei Basarabia la insistențele mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; de asemenea se poate invoca și faptul că moșia Chișinăului în cea mai mare parte până la intrarea în posesia statului a fost proprietate mănăstirească. Contraargumente: este o sarcină artistică foarte dificilă în context cu stema mică;

h) *doi cai*. În legătură cu trecutul tătarec și denumirea tătarecă a urbei. Contraargumente: apar deja în stemele în vigoare a municipiului Bălți și a orașului Ungheni;

i) *un bărbat și o femeie în straie naționale* (propunerea Marinei Cernei). Contraargumente: nu reprezintă simboluri orașenești, ci mai curând țărănești;

j) *două felinare*. Simbolizând urbanismul și invocând romantic cântecul „De ce plâng ghitarele/ Știu doar felinarele...”;

k) *două turnuri de apă*. Simbolizează urbanismul și invocă cele două turnuri de apă istorice ale orașului, din care s-a mai păstrat doar unul. Este un simbol mixt, cu referire la arhitectură și la apă.

Ultima propunere a fost acceptată cu mult entuziasm și primită ca o idee salvatoare, ce ține cu adevărat de orașul nostru.

În ceea ce privește deviza, s-a optat pentru varianta „Prin noi înșine”.

În aceeași ședință au fost examinate și sprijinite proiectele definitive ale stemelor sectoarelor, cu mici propuneri de ajustare. În problema privind drapelele sectoarelor, din patru modele-tip propuse de autor încă în ședința din 3 mai 2016, a fost susținut proiectul reprezentând o pânză rectangulară (1:2) albă, cu un brâu lat (3/5 h) în culoarea specifică a

sectorului respectiv, purtând în mijloc mobilele din stema sectorului, înscrise într-o compoziție cu înălțimea generală de circa 2/5 h.

După rezolvarea în esență a problemei privind conceptul stemei mari municipale și a conceptelor simbolurilor sectoriale la nivelul Grupului de lucru al Primăriei, acestea au fost supuse discuțiilor CNH în ședința din 23 noiembrie 2016.

Prin Decizia nr. 498-IV.01 din acea zi, CNH a avizat conceptul stemei mari municipale în soluția care va fi practic și cea finală. În ceea ce privește însemnul vexilologic, dat fiind faptul că la acea dată nu exista nicio propunere în spiritul celor solicitate anterior de Comisie, prin Decizia CNH nr. 498-IV.02, s-a stabilit că „membrii Comisiei Naționale de Heraldică se vor implica de urgență în căutarea unei soluții vexilologice corecte și potrivite pentru drapelul orașului Chișinău, rezultate din stema mică în vigoare și păstrând la maximum culoarea albă a pânzei ca fundal de bază”. Decizia urma să fie adusă la cunoștința autorităților municipale în vederea trecerii la etapa realizării proiectului desenului stemei mari.

În aceeași ședință din 23 noiembrie 2016 au fost dezbătute conceptele stemelor și drapelelor sectoarelor municipiului Chișinău. Amintim că o parte din problemele conceptuale legate de simbolica sectoarelor municipiului Chișinău fuseseră deja rezolvate de CNH prin deciziile deja menționate, nr. 1-III.01-03 din 3 aprilie 2003 (coroana de timbru murală de argint cu patru turnuri; proporția pânzei drapelului de 1:2; decorurile exterioare ale drapelelor de sectoare după modelul decorurilor respective prevăzute pentru orașele mici) și nr. 342-IV.01 din 12 iunie 2015 (scu-

tul mare repetând scutul mic al stemei mici a municipiului Chișinău, albastru cu acvila de aur etc., și prezența scutului „peste tot”, în locul scutului cu stema Țării Moldovei, cu armele individuale ale sectorului).

La 23 noiembrie 2016, prin Decizia nr. 499-IV.01, CNH a avizat „conceptul celorlor corporative heraldice ale sectoarelor municipiului Chișinău, după cum urmează:

a) Centru – albastru, în legătură cu Telecentrul;

b) Buiucani – de purpură, în legătură cu amplasarea autorităților centrale principale ale statului în acest sector;

c) Râșcani – roșu, arme grăitoare;

d) Ciocana – negru, ca simbol al industriei;

e) Botanica – verde, arme grăitoare”.

Astfel, fiecare sector avea să se identifice cu una din cele cinci culori heraldice, ceea ce constituia un factor în plus întru sporirea vizibilității și identificabilității heraldice.

Totodată, prin Decizia CNH nr. 499-IV.02, au fost avizate conform blazonărilor, practic în soluția lor finală, conceptele stemelor mici ale sectoarelor municipiului Chișinău, adică prezentând scutul „peste tot” cu armele sectoriale, timbrat cu coroana de sector cu patru turnuri.

În sfârșit, prin Decizia CNH nr. 499-IV.03, a fost avizat conceptul drapelului sectorului municipiului Chișinău, conform descrierii: „drapelul reprezintă o pânză rectangulară (1:2) albă, cu un brâu lat (3/5 h) de culoarea corporativă heraldică a sectorului, încărcat în mijloc cu mobilele din scutul stemei mici ale sectorului, în poziția și în culorile lor din stemă”.

Toate aceste decizii urmau de asemenea să fie aduse la cunoștința autorităților municipale

în vederea trecerii la etapa realizării proiectelor desenelor stemelor și drapelelor sectoarelor.

Printr-o scrisoare din 9 decembrie 2016, Primarului General i-au fost remise copii de pe cele două Procese-verbale ale ședinței CNH din 23 noiembrie 2016, împreună cu deciziile atingătoare de simbolurile chișinăuene, precum și o listă a localităților din componența municipiului care, la data scrisorii, nu posedau steme și drapele înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova.

În paralel cu problemele conceptuale, s-a mers pe căutarea unui pictor care să realizeze toate desenele finale, în același stil dictat de stema mică, desenată de Gheorghe Vrabie, care între timp, la 31 martie 2016, decedase și nu mai putea supraveghea personal aceste desene așa cum își propusese, refuzând el însuși sarcina din cauza problemelor de sănătate care nu-i mai permiteau să deseneze la comandă încă de la prima ședință a Grupului de lucru instituit de Primărie.

Din soluțiile disponibile, a fost selectat pictorul Andrei Gaițașenco, care fusese recomandat CNH de către artistul plastic Alexei Colîbneac. Candidatul a fost testat la elaborarea însemnelor satului Malcoci, raionul Ialoveni și prin redesenarea cât mai exactă a stemei mici a Chișinăului desenate de Gh. Vrabie. După constatarea abilităților în domeniu, Andrei Gaițașenco a fost antrenat în desenarea stemelor și drapelelor sectoarelor, apoi a stemei mari și a drapelului municipal. În același timp, în procesul artistic s-a implicat direct, la solicitarea CNH și a Primăriei, arhitecta Mariana Șlapac, președinte apoi vicepreședinte al CNH, care a proiectat, desenat, corectat sau ajustat mobilele stemelor sectoriale și care a conceput desenul

sprijinatorilor și al soclului pentru stema mare. Tot ei i se datorează supravegherea generală a respectării stilului artistic al lui Gheorghe Vrabie, precum și a compatibilității grosimilor liniilor și a simetriilor figurilor din stemele nou create cu cele dictate de stema mică din 1991.

La această etapă se impunea necesitatea soluționării a două probleme.

Prima dintre acestea ține de drapelele sectoarelor. Realizându-se desenele lor conform conceptului avizat, s-a constatat că rezultatul nu este mulțumitor: culoarea corporativă domina nu numai albul „municipal”, ci și figurile heraldice preluate din stemele sectoarelor. În această situație, s-a revenit asupra conceptului, realizându-se încă cinci propuneri, dintre care, prin examinare practică în soluția colorată, a fost agreat modelul ce oferea un echilibru coloristic însemnelor vexilologice și scotea mai bine în valoare mobilele heraldice. În același timp, noul model (pânza despătată; ghindantul alb, purtând în mijloc stema sectorului fără timbru; batantul fasciat de șapte piese, alb și în culoarea corporativă a sectorului), care va fi și cel final, oferea două câștiguri în plus. Albul orașului a devenit predominant, fără însă a estompa culoarea corporativă a sectorului, iar cele patru brâie albe din batant corespundeau celor patru turnuri din coroana de sector.

Cea de-a doua problemă ținea de drapelul municipal. Nici o soluție înregistrată până la momentul de finalizare a procesului de examinare a propunerilor la acest subiect nu satisfăcea normele vexilologice și respectarea concomitentă a păstrării culorii albe în calitate de culoare predominantă de fundal.

În cele din urmă s-a propus revenirea la ideea înlăturării greșelilor vexilologice din

proiectul realizat de soții Vrabie în 1998 și aflat în uz de atunci, fără însă de a fi recunoscut de CNH și de a fi înregistrat în Armorialul General al Republicii Moldova. Astfel, de pe scutul stemei mici a fost eliminată coroana de timbru, un element din piatră cu totul nepotrivit într-un însemn aerian. Scutul a rămas la locul lui, păstrând compoziția generală. Brăul torsat din arsenalul decorurilor arhitecturale deloc vexilologice a fost desfăcut în trei brâie heraldice obișnuite, înguste, rămânând insurmontabilă doar încălcarea regulii smalturilor heraldice: brăurile de metal (aur) se suprapun peste un câmp de asemenea de metal (argint). Desenul a necesitat și o căutare a echilibrului proporțiilor și simetriilor, pictorul Andrei Gaițașenco, la indicația noastră, realizând mai bine de zece soluții. Actualul model nu atinge perfecțiunea râvnită, dar este cel mai apropiat de sarcina păstrării la maximum a elementelor din vechiul drapel în uz și a respectării normelor vexilologice universale. În ecuația dată a fost cea mai fericită rezolvare.

Ultima ședință a Grupului de lucru în problema simbolurilor municipiului Chișinău a avut loc în ziua de 8 mai 2018, în sala rotundă a Primăriei, la ea asistând pretorii și arhitecții de sector, precum și pictorii Mariana Șlapac și Andrei Gaițașenco special invitați. Toate proiectele au fost susținute și apoi, după finalizarea întregului pachet de documente, prin scrisoarea Primarului General interimar, Ruslan Codreanu, nr. 02-115/486 din 18 iulie 2018, au fost remise pentru avizare finală Comisiei Naționale de Heraldică.

Proiectele stemelor și drapelelor municipale și sectoriale au fost avizate final de CNH în ședința din 24 iulie 2018, prin Decizia

nr. 91-V.01. Tot atunci a fost avizat și regulamentul de utilizare aferent, care se referea și la utilizarea imnului municipal și ale sectoarelor în lipsa lor de-facto, dar cu gândul că acestea vor fi legitimize într-o bună zi.

Din anumite considerente legate de activitatea sinuoasă a Consiliului Municipal Chișinău, aprobarea noilor însemne municipale a fost pusă în ordinea de zi a acestui for abia la sfârșitul anului următor, 2019. Astfel, în ședința din 19 decembrie 2019, prezidată de Valerii Klimenco, Consiliul Municipal Chișinău a adoptat *Decizia nr. 5/2 cu privire la aprobarea însemnelor heraldice ale municipiului Chișinău și a Regulamentului de utilizare a acestora*. Votul celor 47 de consilieri municipali prezenți la ședință a fost unanim.

Prin adresa primarului general, Ion Ceban, nr. 02-107/19 din 10 ianuarie 2020, materialele au fost transmise Președintelui Republicii Moldova în vederea emiterii decretului de înregistrare a însemnelor în Armorialul General al Republicii Moldova. Decretul respectiv, cu nr. 1475-VIII, după cum am arătat deja, a fost semnat la 2 martie 2020, simbolurile municipale noi intrând în uz la data publicării decretului în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova” – 6 martie 2020. Ulterior, primarul general de Chișinău a emis câteva acte de dispoziție care să implementeze stemele și drapelurile municipale și sectoriale.

III. Simbolismul însemnelor municipale

Stema municipiului Chișinău (autori: † Comisia Consultativă Heraldică a Regatului României (1930), Silviu Andrieș-Tabac (2018); pictori: † Dionisie Pecurariu (1930), † Gheorghe Vrabie (1991), Mariana Șlapac (2018), Andrei Gaidașenco (2018)) a primit

următoarea blazonare: „În câmp de azur, o acvilă heraldică cu zborul coborât, de aur, ciocată și membrată roșu. Peste tot stema Țării Moldovei (pe roșu, un cap de bour, însoțit între coarne de o stea cu opt raze, la dextra de o roză heraldică și la senestra de o semilună conturnată, totul de aur). Scutul timbrat de o coroană murală de aur cu șapte turnuri. Susținători: două turnuri de apă din piatră albă, stând pe un soclu monumental din același material. Deviza, pe soclu, cu litere capitale negre: «PRIN NOI ÎNȘINE»”.

Drapelul municipiului Chișinău (autori: † Gheorghe Vrabie (1998), † Eudochia Vrabie (1998), Silviu Andrieș-Tabac (2018); pictori: † Dionisie Pecurariu (1930), † Gheorghe Vrabie (1998), † Eudochia Vrabie (1998), Mariana Șlapac (2018), Andrei Gaidașenco (2018)) reprezintă „o pânză rectangulară (1:2) albă, cu trei brâie înguste galbene, înscrise în șesimea de la mijloc, și purtând în centru, broșând, un scut heraldic de tip triunghiular (2/5 h), încărcat cu stema mică a Chișinăului: în câmp albastru, o acvilă heraldică cu zborul coborât, galbenă, ciocată și membrată roșu; peste tot stema Țării Moldovei (pe roșu, un cap de bour, însoțit între coarne de o stea cu opt raze, la dextra de o roză heraldică și la senestra de o semilună conturnată, totul galben)”.

Explicația simbolurilor este următoarea.

La momentul aprobării primei steme urbane a Chișinăului, prin Decretul regal din 31 iulie 1930, s-a explicat că acest însemn „simbolizează realipirea acestui vechi oraș moldovenesc la patria-mumă”. La reluarea stemei în 1991 nu s-au dat explicații suplimentare. Anumite interpretări făcute de maestrul Gheorghe Vrabie în epocă și mai târziu și-

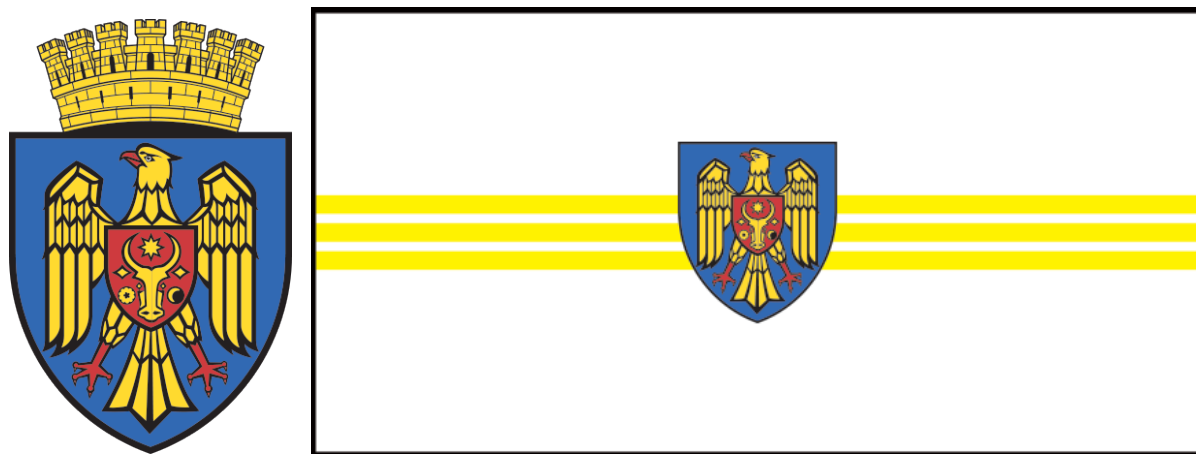

Fig. 1 a-c. Stema mare, stema mică și drapelul municipiului Chișinău, 2020.

neau mai mult de domeniul esoteric decât de cel heraldic. În fapt, stema Chișinăului de la 1930 a preluat capul de bour moldovenesc cu accesoriile aferente, dat fiind faptul că aceste mobile se regăseau în stemele provinciale ale Basarabiei aflate în cadrul Imperiului rus, simbolizând trecutul moldovenesc al acestui ținut. S-a realizat un fel de continuitate și o accentuare a caracterului național al provin-

ciei, în fruntea căreia orașul Chișinău s-a aflat mai bine de un secol. Acvila romană avea să pună în valoare romanitatea și tradițiile legate de această componentă a spiritului românesc. Coroana era cea obișnuită pentru timbrarea scuturilor stemelor municipale.

Din punct de vedere heraldic, după cum am arătat în mai multe rânduri, această marcă nu a fost una tocmai reușită, deoarece nu po-

seda o capacitate de individualizare suficientă și putea cu același succes individualiza oricare alt oraș moldovenesc de pe ambele maluri ale Prutului. În timp însă, prin folosire îndelungată (1930–1940, 1941–1944, 1991–prezent), stema s-a consacrat și a devenit recognoscibilă pe plan național și chiar internațional.

Și coroană murală cu șapte turnuri este cea veche, doar că a crescut ierarhic de la argint la de aur, marcând statutul de municipiu-capitală de țară.

Susținătorii – două turnuri de apă din piatră albă, stând pe un soclu monumental din același material – contribuie la ideea orașului „cu umeri albi de piatră” și face referință la două edificii din istoria urbei, realizate după proiectul celebrului arhitect Alexandru Bernardazzi căruia i se datorează în parte fața Chișinăului de azi. În același timp, ideea de turn/castel sugerează rezistența și dăinuirea în timp.

Deviza „Prin noi înșine”, pe care am propus-o încă din 1998, indiferent de originea și istoricul ei, în cazul Chișinăului este deosebit de valoroasă, deoarece îi îndeamnă pe chișinăuieni să nu aștepte daruri de la natură sau de la clasa politică de moment, ci să caute să-și stăpânească destinul prin propriile acțiuni și fapte, construindu-și un viitor cu propria mână harnică și perseverentă. Căci un om care știe să-și stăpânească propria soartă este și un bun cetățean pentru patria lui.

Drapelul elaborat de cuplul de pictori Gheorghe Vrabie și Eudochia (Dorina) Cojocaru-Vrabie și aprobat de Primăria municipiului în ședința din 11 iunie 1998, reprezenta o pânză dreptunghiulară albă (1:2), având la mijloc un brâu torsat galben alcătuit din trei

fire, peste care broșează în centrul pânzei armele municipale. Flamura albă a drapelului, conform explicației date de autori, simboliza spațiul „cetății”, iar brâul torsat, element împrumutat din ornamentica monumentelor de arhitectură, – timpul în care evoluează și se dezvoltă „cetatea”, cu fazele sale: prezent, trecut și viitor, precum și Trinitatea.

După cum s-a mai arătat, această compoziție vexilară nu a putut fi înregistrată în Armorialul General al Republicii Moldova din cauza unor defecte de ordin științific:

- 1) brâul torsat nu este o piesă vexilologică;
- 2) nu au fost rezolvate, dar nici motivate, problema incompatibilității suprapunerii culorilor alb și galben în soluția propusă și cea a utilizării a două nuanțe de galben, fapt care constituie un pleonasm vexilologic;
- 3) reprezentarea stemei în drapel *table-quale* este un procedeu vexilologic primitiv și diminuant din punct de vedere valoric.

În noul proiect, deși nu s-a reușit tăierea acestui adevărat nod gordian, unele defecte au fost eliminate, iar altele atenuate, încât acesta „a împăcat capra cu varza” într-un mod acceptabil din punct de vedere heraldic și din cel al păstrării elementelor de la care s-a pornit. Totul din dorința exclusivă de a conserva culoarea albă a pânzei, care într-adevăr, datorită imnului orașenesc, a devenit în timp definitorie pentru identitatea capitalei, un fel de culoare municipală corporativă.

Cele trei brâuri galbene își păstrează semnificațiile gândite de autorii din 1998. Ele aduc o lumină caldă, solară, masculină pe fundalul luminii albe reci, lunare și feminine.

Note și referințe bibliografice:

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 70-74, 6 martie, partea I, art. 73, p. 7-10.
2. Andrieș-Tabac, Silviu. *Heraldica Chișinăului: trecut și viitor*. În: Pergament. Anuarul arhivelor Republicii Moldova, I (1998), Chișinău, 1999, p. 109-126.
3. Andrieș-Tabac, Silviu. *Simbolurile Chișinăului*. În: Cugetul, Chișinău, 2000, nr. 3, p. 8-22 +9 fig. col. pe coperta 2.
4. Andrieș-Tabac, Silviu. *Simbolurile municipiului Chișinău*. În: Limba română, Chișinău, 2003, nr. 4-5, p. 33-38.
5. Andrieș-Tabac, Silviu. *Simbolurile Chișinăului: stema, drapelul, imnul*. În: Viața Basarabiei. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România, Chișinău, s.n., IX, 2011, nr. 1-2 (21-22), p. 41-46 (reprezintă articolul de la nota precedentă, cu titlul modificat, republicat fără acordul autorului).
6. Andrieș-Tabac, Silviu. *Identitatea heraldică a Chișinăului*. În: Curtea de la Argeș. Revista de cultură, Curtea de Argeș, II, 2011, nr. 4 (5), aprilie, p. 10-11.
7. Andrieș-Tabac, Silviu. *Promovarea identității municipiului Chișinău prin simbolica heraldică*. În: Identitățile Chișinăului. Materialele Conferinței, 12-13 septembrie 2011, Chișinău. Coord. Sergiu Musteață, Alexandru Corduneanu. Chișinău: Pontos, 2012, p. 9-17.
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 161-165, 26 iunie, partea III, art. 1097, p. 92-115.
9. Despre devizele heraldice a se vedea: Dogaru, Maria. *Devizele în heraldica românească*. În: Revista arhivelor, București, 1992, nr. 2, p. 195-217. (Într-o formă foarte prescurtată studiul a fost inclus și în: Dogaru, Maria. *Din heraldica României: Album*. București: JIF, 1994, p. 70-75).
10. Dron, Ion. *Din istoria devizei Chișinăului*. În: Dron, Ion. *Chișinău. Schițe etnotoponimice*. Chișinău: Ulysse, 2001.
11. Costîrchin, Nicolai. *Chirtoacă în căutarea devizei „corecte” pentru Chișinău* (<https://sputnik.md/editorialist/20151212/3636126.html>, accesat 03.08.2018).
12. *Pagini din istoria Grădinii Botanice (Institut) a AȘM* (<http://www.gradinabotanica.asm.md/node/12>, accesat 10.08.2018).
13. Ionescu, Cristian. *Mică enciclopedie onomastică*. Chișinău: Știința, 1993.
14. *Arhiva Națională a Republicii Moldova*, F. 152, inv. 2, d. 4, f. 19.

Chișinău,
12 octombrie 2020.

Cronica elaborării noilor simboluri heraldice și vexilologice ale municipiului Chișinău și ale sectoarelor lui

Rezumat. La 2 martie 2020, Președintele Republicii Moldova a semnat Decretul nr. 1475-VIII privind înregistrarea unor simboluri teritoriale ale municipiului Chișinău. Prin acest act, au fost înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova însemnele urbane aprobate prin Decizia Consiliului Municipal Chișinău nr. 5/2 din 19 decembrie 2019: stema și drapelul municipiului Chișinău și stemele și drapelele sectoarelor lui Botanica, Buiucani, Centru, Ciocana și Râșcani. Noua stemă municipală este una de factură „stemă mare”, păstrează ca „stemă mică” vechile arme de la 1930, reluate în uz în 1990 într-o altă versiune grafică, și le completează cu susținători (două turnuri de apă), deviză („Prin noi înșine”) și augmentează smaltul coroanei municipale din argint în aur. Noul drapel municipal, în care predomină câmpul alb, reprezintă o versiune ajustată a drapelului aflat în uz neoficial din 1998. Stemele și drapelele sectoarelor municipiului Chișinău reprezintă o premieră pentru simbolurile urbane din Republica Moldova. Ele au fost elaborate în complex, sunt similare ca structură și introduc, pe lângă emblematica specifică, culori personalizate diferite pentru fiecare sector.

Cuvinte-cheie: heraldică, vexilologie, stemă, drapel, heraldică urbană, vexilologie urbană, sector municipal, Chișinău, Republica Moldova.

Chronicle of the elaboration of new heraldic and vexillological symbols of Chișinău municipality and its sectors

Abstract. On March 2, 2020, the President of the Republic of Moldova signed Decree no. 1475-VIII regarding the registration of some territorial symbols of Chișinău municipality. By this act, the urban signs, approved by the Decision of the Chișinău Municipal Council no. 5/2 of December 19, 2019, were registered in the General Armorial of the Republic of Moldova: the coat of arms and the flag of Chișinău municipality and the coats of arms and flags of the Botanica, Buiucani, Centru, Ciocana and Râșcani sectors. The new municipal coat of arms is a “large coat of arms”, which preserves as a “small coat of arms” the old coat of arms from 1930, resumed in use in 1990 in another graphic version, completed them with supporters (two water towers), motto (“By ourselves”) and increases the tincture of the municipal crown from Argent to Or. The new municipal flag, in which the white field predominates, represents an adjusted version of the flag in unofficial use since 1998. The coats of arms and flags of the sectors of Chișinău municipality represent a premiere for the urban symbols of the Republic of Moldova. They have been developed in the complex, are similar in structure and introduce, in addition to the specific emblem, different custom colours for each sector.

Keywords: heraldry, vexillology, coat of arms, flag, urban heraldry, urban vexillology, municipal sector, Chișinău, Republic of Moldova.